

ПСИХОЛОГІЗМ У ТВОРЧОСТІ МАРІЇ МАТІОС: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

PSYCHOLOGISM IN THE WORKS OF MARIA MATIOS: THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS

Івашина О.О.,

orcid.org/0000-0001-6504-1514*аспірантка кафедри української філології та журналістики**Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка*

У статті досліджується проблема літературознавчого тлумачення поняття психологізму, особливості його відображення в тексті та специфіка цієї характеристики літературного твору, представлені в прозі Марії Матіос. Втілення психічного в текст можна простежити від літератури античності до постмодернізму з урахуванням видозміни прийомів та засобів, що застосовувалися письменниками. Механізм цього втілення повною мірою розкривається через тристоронню взаємодію: автор – текст – читач. У межах цієї статті запропоновано аналіз різних підходів до визначення психологізму, пошуки джерел цього явища та засобів його текстуальної імплементації на матеріалі романів Марії Матіос.

Теоретична частина статті представляє огляд еволюції поняття психологізму та його досліджень у зарубіжному та вітчизняному літературознавстві з урахуванням впливу різних психологічних підходів. Розглянуто проблемне питання щодо надання первинності психологічної чи літературної складової при визначенні присутності психологізму конкретним зразкам тексту на користь синергетичного підходу, за якого психічні феномени та власне літературні прийоми та засоби є рівновагомими у психологоспрямованих літературознавчих розвідках. Охарактеризовано широкий спектр письменницького інструментарію, що може слугувати для втілення психічного в текст.

Практичне дослідження передбачає визначення психологізму як якісної характеристики, що притаманна творчості Марії Матіос. При виокремленні та інтерпретації психічних феноменів, представлених в образах для роботи в межах статті романах «Майже ніколи не навпаки» та «Черевички Божої Матері», послуговуємося методологією психопоетики, що передбачає застосування різних психологічних підходів (зокрема психоаналізу та аналітичної психології) для найбільш повного осягнення психічних феноменів, відображених у прозі авторки. Марія Матіос використовує широке коло прийомів і засобів для відображення психічних станів, процесів та властивостей, серед яких психологізація сюжету, особливості викладової форми, застосування прийому художнього паралелізму та символізм тексту, що дозволяє виявляти архетипність художніх образів.

Ключові слова: психологізм, психопоетика, психоаналіз, аналітична психологія, архетип, Марія Матіос.

The article examines the problem of literary interpretation of the concept of psychologism, the peculiarities of its reflection in the text and the specifics of this characteristic of a literary work presented in the prose of Maria Matios. The embodiment of the psychic in the text can be traced from the literature of antiquity to postmodernism, taking into account the modification of the techniques and means used by writers. The mechanism of this embodiment is fully revealed through a three-way interaction: author – text – reader. This article offers an analysis of different approaches to the definition of psychologism, a search for the sources of this phenomenon and the means of its textual implementation.

The theoretical part of the article presents an overview of the evolution of the concept of psychologism and its research in foreign and domestic literary studies, taking into account the influence of various psychological approaches. The problematic issue of giving primacy to the psychological or literary point of view in determining the inherent psychologism of specific text samples in favor of a synergistic approach, in which mental phenomena and literary techniques and means are balanced in psychologically oriented literary studies, is considered. The author characterizes a wide range of literary tools that can serve to embody the psychic in the text.

The practical study involves the definition of psychologism as a qualitative characteristic inherent in the work of Maria Matios. In identifying and interpreting the psychological phenomena presented in the novels «Hardly Ever Otherwise» and «The Shoes of the Mother of God», we use the methodology of psychopoetics, which involves the use of various psychological approaches (including psychoanalysis and analytical psychology) to comprehend the psychological phenomena reflected in the author's prose in the most complete way. Maria Matios uses a wide range of techniques and means to reflect mental states, processes, and properties, including the peculiarities of plot development and presentation; the use of artistic parallelism and symbolism of the text, which allows revealing the archetypal nature of artistic images.

Key words: psychologism, psychopoetics, psychoanalysis, analytical psychology, archetype, Maria Matios.

Постановка проблеми. Як зазначає В. Фащенко, «без аналізу психіки, характерів і обставин мистецтво не існує» [14, с. 45]. Коли це втілення є найбільш достовірним, художній твір здатний резонувати з психічною сферою читача, що утворює тристоронню взаємодію: автор – текст – читач. Це перед-

бачає синергетичну взаємодію складних субстанцій: людської психіки й художнього тексту. Кожна з них є складною системою, а завданням автора є відображення глибин внутрішнього світу особистості в художньому творі через залучення власного досвіду, спостережень, інтелектуальних здобутків.

У пошуках розуміння психічного у тексті та засобів його втілення митці та дослідники йшли різними шляхами протягом тисячоліть – від античності до сучасності. Оскільки, центральним об'єктом зображення завжди була людина, так чи інакше її внутрішній світ було представлено в літературі. У цій точці література знаходить перетин з психологією, предметом вивчення якої є «людина та її психіка, досліджувані в процесі філо- та онтогенезу» [1, с. 85]. Суголосся об'єктів дослідження дало підстави до застосування психологічних концепцій щодо вивчення літератури.

У процесі цивілізаційного поступу літературного процесу можна простежити певну еволюцію текстурального відображення психіки людини та художніх прийомів і засобів, якими послуговувалися майстри слова. В. Фащенко стверджує, що в «Іліаді» й «Одісеї» розкривається як психологія вчинків, яку можна простежити в причинно-наслідкових зв'язках, так і особистісна, що розкривається через «зовнішні прояви – жести, міміку, вираз очей, голос» [14, с. 57]. В античній драмі основними джерелами інтерпретації психологічної характеристики персонажів є їхній опис іншими дійовими особами та самохарактеристика, особливості композиції, як це представлено, скажімо, в трагедії Софокла «Антигона».

Якщо звернутися до української літератури й розглянути під призмою пошуку відбитків внутрішнього світу персонажів один з перших творів нової української літератури «Наталка Полтавка» І. Котляревського, то можна помітити, що автор використовує як уже згадані прийоми й засоби, так і типово сентименталістські прийоми: розгортання внутрішнього морального конфлікту між почуттями та обов'язком, що найповніше розкривається у піснях, які передають емоційний стан персонажів («Віють вітри, віють буйні») та монологів дівчини, де вона представляє перед читачем/глядачем рефлексію свого стану.

Естетичні ідеали епохи модернізму та становлення психоаналізу й аналітичної психології посприяли більш активному дослідженню психосвіту через літературу, адже вона передбачала більш глибоке розкриття всього, що наповнює це поняття як для персонажів, так і для самого автора: «душевні порухи, емоції, почуття, спрямованість, а за прискіпливого прочитання – і ціла його особистість» [12, с. 9].

Тенденції до психологізації літератури не послабилися з умовним настанням доби постмодернізму. Як у самій психології постійно відбувається науковий поступ, так і література

знає певних еволюційних змін. С. Сушко вбачає основні напрямки розбудови сучасного психологізму в суцільній психологізації нарративу, інтертекстуально-алюзивних елементах та мовленнєвій екстеріоризації психологічних структур [13, с. 151].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення психологізму бере свій початок на межі XIX і XX століття й інтенсивно розвивається до тепер. Біля витоків залучення психології до вивчення літератури ставлять імена Ш. О. Сент-Бева в зарубіжному літературознавстві та О. Потебні в українському. У XX столітті у вітчизняному літературознавстві звертаємося до праць В. Фащенко, М. Кодака, Г. Клочака, Г. В'язовського, Ю. Кузнєцова та інших.

Важливим для вивчення психологізму літератури є дослідження різних підходів до аналізу психіки особисті та її втілення в художньому тексті. У цьому аспекті необхідно звернути увагу на праці Н. Зборовської, яка досліджує зв'язок психоаналізу й літературознавства, а також розглядає розвиток української літератури з точки зору психоаналізу та аналітичної психології.

Л. Козубенко зазначає, що в цьому напрямку варто також відзначити напрацювання Т. Гундорової, С. Павличко та В. Агеєвої, які досліджували літературу та творчі постаті письменників із застосуванням психологічного інструментарію [6, с. 28].

На сучасному зрізі вивчення психологізму літератури представлено літературознавчими розвідками, що стосуються окремих авторів або напрямків у літературі. С. Сушко розглядає еволюцію втілення психологізму в англійській літературі від модерну до постмодернізму та його новітніх течій. Однак, крім уже згаданих праць на сьогоднішній день доволі мало теоретичних досліджень репрезентації психологізму на матеріалі постмодерного дискурсу.

При вивченні цієї теми варто розрізняти психологізм та психологію творчості, адже психологізм виступає як певна характеристика, підхід, сукупність методів та прийомів, що стосується тексту. А психологія творчості, як зазначає С. Михіда, «безпосередньо стосується постаті автора», тобто об'єктом дослідження виступає «автор, як креативна особистість» і методологія цього напрямку передбачає виявлення психологічних основ творчості [12, с. 32].

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, щоб наблизитися до наукового тлумачення терміну «психологізм», оглядово окреслити трансформацію поглядів щодо цього поняття та різні

підходи до його виявлення, а також з'ясувати, якими прийомами й засобами реалізується психологізм у постмодерній літературі на прикладі творчості Марії Матіос.

Постановка завдання. У цій статі ставимо перед собою на меті проаналізувати особливості функціонування поняття психологізму, розглянути різні підходи до його тлумачення та виокремити засоби і прийоми репрезентації цієї особливості художнього тексту на матеріалі творчості Марії Матіос. Це дозволить також наблизитися до розуміння, які психічні феномени поставали предметом змалювання письменників протягом еволюційного поступу світової та вітчизняної літератури з часів античності до постмодернізму, а також завдяки чому ми бачимо достовірну картину психічного в постмодерній прозі.

Задля реалізації мети ставимо перед собою такі завдання: окреслити сутність психологізму як явища, що з моменту виникнення до тепер зазнало низки трансформацій та визначити особливості тексту, які вказують на притаманність цієї риси творчості Марії Матіос.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зародження психологічного напрямку в зарубіжному літературознавстві пов'язують зі здобутками біографічного методу Ш. О. Сент-Бева, який розглядав мистецтво як утілення авторської психології в художні образи [7, с. 54]. В українському літературознавстві дослідження психологізму так само розпочалося з вивчення психологічних основ художньої творчості, що представлено в працях О. Потебні, який поєднав психологічний аналіз твору з лінгвістичним («Думка і мова», «3 лекцій по теорії словесності») та Д. Овсянико-Куликовського, який поєднав у своєму дослідницькому методі психологічний (потебнянський) і соціологічний підходи [7, с. 55].

Вагомий внесок у становлення психологічного напрямку здійснив Іван Франко, який наблизився як до психології автора (пошук джерел творчості серед свідомого чи несвідомого незадовго до формулювання структури психіки власне З. Фройдом), так і до психологічного аналізу самого тексту. Крім цього, як стверджує О. Юречко, Франко також описує концепцію, близьку до теорії архетипів К. Г. Юнга, коли йдеться про «асоціації ідей» [15, с. 149]. Дослідник також аналізує творчість Т. Шевченка на предмет художніх образів, які б утілювали ці асоціації та відтворювали б внутрішній стан митця, тобто особливості поетичної мови, а також символіку, що помітно переважає в творчості. Утім, провідним при цьому залишається все таки дослідження

психології творчості, у той час, як текст виступає провідником до пізнання творця.

Одним з перших в українському літературознавстві власне психологізм як явище вивчав В. Фащенко, акцентуючи увагу на категорії «внутрішнього», що відтворюється письменником. На думку дослідника, психологізмом можна вважати «універсальну, родову якість художньої творчості. Його предметом є відображення внутрішньої єдності психічних процесів, станів, властивостей і дій, настроїв і поведінки людини, а також соціальних груп і класів». Крім цього, психологізм – це також «художня система форм і засобів зображення та вираження в літературі» [14, с. 57].

На думку М. Кодака, сентенція «психологізм» (художній) – це декларована «рухомою естетикою» або науково реставрована з творчої практики (автора, школи, напряму) система соціально-психологічних поглядів на людину у світлі естетичних сподівань даного часу» [5, с. 7].

Як бачимо, поняття психологізму радянськими дослідниками трактується не лише як дотичне до психіки індивіда явище, а і як соціально-психологічне, що спрямовує нас до теорії соціологічного аналізу І. Тена, відповідно до якої на автора передусім впливають такі фактори, як спадковість, суспільне середовище та місцевість. В. Марко зазначав, що за ідеології більшовизму «класову проблематику в літературі виводили на передній план, абсолютизували» [9, с. 42].

Однак, на нашу думку, говорячи про *психологізм як якісну характеристику художньої творчості*, важливо звертати увагу на категорії, що стосуються психіки людини та інструментарій, доступний авторові при відображенні цього утворення. В деяких аспектах досліджень важливо враховувати оточення, адже воно певною мірою впливає на формування особистості автора, однак цей вплив не є вичерпним. *Джерело* художнього психологізму лежить у психосвіті автора, а *втілення* – в літературній площині художніх прийомів і засобів, які будуть декодовані читачем в процесі рецепції.

Ця *дихотомія психічного й літературного* вимагає від літературознавців залучення тих чи тих психологічних концепцій, оскільки існує потреба розпізнавання й аналізу психічних феноменів. В. Фащенко спирається, переважно, на «основні положення позиції радянської психології» (І. Павлов, Л. Виготський, О. Леонт'єв та ін.) [14, с. 44], досліджуючи пізнавальну, емоційну та вольову сферу людини невідривно від соціуму та його впливів. Іншим підходом до вивчення психологізму художнього тексту може бути застосування психоаналізу

та аналітичної психології, що відображено в напрацюваннях Н. Зборовської, Л. Левчук, М. Моклиці, В. Агєєвої та ін. Рухаючись у цьому напрямку, дослідники тексту звертають увагу на відображення в художньому творі несвідомого особистості, прагнуть видобути підтекст, виявити приховані смисли та проаналізувати зображену в творі особистість з обмеженим обсягом інформації про неї.

Для нашого дослідження напрацювання В. Фащенко є важливим в аспекті опису переліку художніх прийомів та засобів, притаманних добі модернізму, який потенційно можна розширити з урахуванням постмодерних тенденцій творення художнього тексту. Щодо осягнення психічних феноменів, прагнемо до поглиблення досліджень розкриття людської психіки в тексті, тому спрямовуємо наукові пошуки в напрямку застосування психоаналітичного підходу з потенційним заглибленням у архетипну критику, що дозволить доповнити «психоісторію» української національної літератури детальним аналізом архетипів, представлених у постмодерному дискурсі, у перспективі подальших психологоспрямованих літературознавчих розвідок.

При дослідженні психологізму варто здійснити спробу визначити, що є *першоджерелом* сприйняття цього явища в тексті – його психологічна чи літературна складова. Це наблизить до розуміння, завдяки чому можна дійти висновку, що для конкретного твору характерний психологізм. На думку Л. Козубенка, про психологізм є сенс говорити тоді, коли в літературі наявне «пряме зображення процесів внутрішнього життя», а твір «досить повно і детально» відтворює душевні порухи та приховані явища внутрішнього світу, які персонаж не відкрито транслює назовні [6, с. 25]. Тому ми припускаємо, що першочерговим є розуміння детермінантів певних психічних процесів й основ психологічної концепції, яку буде застосовано під час аналізу тексту, що дозволить звернути увагу на важливі феномени, прописані автором. Після цього стане можливим класифікація та подальший аналіз цих текстуальних складових з літературознавчого погляду.

В «Літературознавчій енциклопедії» за редакцією Ю. Коваліва зазначено наступні засоби, якими може послуговуватися автор для забезпечення психологізму твору, а саме: «відтворення портрета персонажа (погляд, посмішка), жести, міміки, характерів, стосунків, сюжетних колізій тощо» [8, с. 292]. На нашу думку, це не можна вважати вичерпним переліком інструментів психологізму, адже письменник має більш широкі можливості до розкриття внутрішнього світу

персонажа завдяки цілісності тексту як системи, в якій кожен елемент відіграє важливу роль: фабула, хронотоп, психопортрет персонажів, монологи (внутрішні й ті, що мають адресата) й діалоги тощо. Зрештою, кожен із художніх засобів прямо чи опосередковано може слугувати для відображення психічного в тексті, важливо зрозуміти, що саме ми шукаємо.

Ураховуючи структуру людської психіки (та її складові), які так само важливі для цілісного розуміння особистості, припускаємо, що у творах може бути оприявлено *психічні стани, процеси, властивості та утворення* [1, с. 232], що може репрезентуватися в тих чи інших епізодах та бути ідентифікованим за допомогою психологічної термінології.

Під час дослідження сучасної літератури маємо справу з постмодернізмом, який не тяжіє винятково до описових методів розкриття особистості, а пропонує читачам складний механізм взаємодії явного та прихованого для відтворення глибин людської психіки, що потребує декодування. З цією метою варто застосовувати як психологічні, так і власне літературознавчі підходи. З урахуванням *психопоетичного* дискурсу дослідження, що передбачає застосування *системного еkleктизму*, власне стан персонажів варто розглядати із застосуванням різних психологічних концепцій (класична психологія, психоаналіз, аналітична психологія, біхевіоризм тощо), що «дозволяє побачити усе багатство психічних проявів, котрі, виходячи з із першопочаткової установки про кореляцію, реалізуються у творчому акті» [12, с. 268]. Методологія психопоетики дозволяє нам виявити й охарактеризувати психічні феномени, імплементовані в текст, та з'ясувати їхню співвіднесеність з психосвітом автора. Однак, важливо окреслити, за допомогою якого письменницького інструментарію це реалізовано, оскільки йдеться про художній текст як цілісну систему, де автор має широкі можливості до зображення психології людини та суспільства.

Марія Матіос як представниця постмодерного письменства у своїй творчості використовує широке коло прийомів та засобів, які дозволяють найбільш повно сприйняти авторський задум, усвідомити зображені психічні феномени. Прикладом цього в романі «Черевички Божої Матері» є художні прийоми для ретрансляції внутрішнього світу дівчинки через символічне зображення лісу, крізь який вона йде, поринаючи в спогади. При цьому задіяно численні зорові та слухові образи, який творять багатовимірний художній світ. Ми спостерігаємо, як Іванка

спершу почуває себе комфортно й у безпеці серед нічного лісу: «Тут, у шурхотливому, з усіх боків потемнілому лісі, де з-поза кожного дерева зирить як не дід Хай, то заздрісна Бісиця, Іванці майже добре» [11, с. 12]; «Чого-чого, а гір і лісів Іванка не боялася ніколи» [11, с. 21]. Для Іванки-дитини ліс – це природна стихія, бо дівчинка ще не має страхів та психотравм, які стануться пізніше (запалення руки через квіти, тривога від переслідування Петром та занепокоєння від зустрічі з чоловіком у лісі). Натомість з набуттям нового досвіду та досягненням віку статевого дозрівання ліс як віддзеркалення внутрішнього світу Іванки змінюється: «Та минувся раптово той час хоробрості, коли – скік-скок! – лопотів у вухах нічний гомін... Тепер нічна чорнява говорить з дитиною тими самими – але вже страшними – потворними голосами, шумить відьомськими пасмами потоків, перегукується дзьобастими совами, лякає шурхотом їжаків і тіннями давно померлих людей чи небачених досі упирів» [11, с. 21].

За допомогою прийому **художнього паралелізму** між внутрішнім станом Іванки та природою, що її оточує, Марія Матіос зображує процес дорослішання, своєрідну ініціацію дівчинки, яка виростає та вбирає в себе культурний і міфологічний дискурс Буковинської землі, які знаходять відбиток у її несвідомому. Також важливу роль для втілення психологізму тут відіграють елементи трансцендентного, які представлено через забобони, згадки міфологічних образів та обрядів народної магії, які переплітаються й подекуди конфліктують з раціональним, що розкриває внутрішній стан головної героїні, її схильність до магічного мислення, яка бере витоки з сімейного виховання та фольклорних вірувань.

Розгляньмо приклади втілення психологізму в сімейній сазі в новелах «Майже ніколи не навпаки». Задля аналізу цього роману можна застосувати **психоаналітичний підхід**, адже авторка значну увагу приділяє **несвідомій** сфері психіки персонажів та за допомогою різних засобів і прийомів дає ключі до цілісного уявлення про їхню психіку. З першої новели стає зрозумілою наявність своєрідного «зворотнього» Едипового комплексу у Василюні за допомогою штрихів до його зародження, розвитку й оприявлення, відображених на сюжетному рівні форми [3].

Оскільки психопоетика дає нам шлях поєднання фройдизму та юнгіанства, завдяки залученню інструментарію **аналітичної психології** можемо отримати більш цілісну картину художнього світу авторки, у якому знаходять своє втілення національні та особистісні виміри

загальнокультурних архетипів, що знаходить відображення в тексті на сюжетно-фабульному й мовленнєвому рівні форми. Таким чином маємо справу з паралельним зображенням стану, емоцій та втіленням символізму образів. Цілком можна говорити, що Василюна є втіленням **архетипу Великої Матері**, адже жінка виявляє всепоглинальну любов до своїх синів, ревнує їх до жінок, що посягнули на її рідну кров, бо повністю отожднює себе з роллю матері, зливається з нею [4].

Значимою особливістю втілення психічного є вибір Марією Матіос **викладової форми**. Авторська оповідь у романі «Майже ніколи не навпаки» ведеться від третьої особи, але при цьому досить персоналізовано. Таким чином всевідаючий автор набуває рис персонажа, на якому сконцентровано увагу в конкретний момент подій твору. Звернімо увагу, як різниться оповідь, коли фокус уваги зміщується. Коли в тексті йдеться про Василюну, оповідь насичено емоційними вигуками й досить відвертими висловами: «Коли там чоловікові голитися, як тиждень, а то й два, чоловік не чув коло себе запаху жінки?! О... Файно було!» [10, с. 39]. Натомість, коли йдеться про Доцьку (Одокію), оповідь змінюється відповідно до її м'якого характеру: «А Доці, видно, судьба приписала бути сестрою-жалібницею. ...Доцю за щось недолюблюють. А за що? Слова кривого чи впоперек Доця ніколи не подумала...» [10, с. 58].

З цих двох епізодів можна збагнути різницю між темпераментом двох жінок, їхнім рівнем емоційності. У першому епізоді ми бачимо мисливський запал Василюні, азарт і натхнення від здобуття здобичі її чоловіком. Стиль оповіді у даний момент так само набуває її рис, тому мова твору насичується засобами експресивності: вигуками, підсилювальними частками. У другому фрагменті твору увагу зосереджено на Доці. Вона страждає від конфліктної ситуації в родині, але не демонструє яскравих психічних реакцій на те, що відбувається.

Розглянутий прийом у повній мірі також «оживає» на сторінках роману «Черевички Божої Матері», де оповідь ведеться від третьої особи, але при цьому оповідач передає не лише зовнішню подієву складову, а внутрішню – потік свідомості Іванки, тобто миттєві думки й питання, які зароджують в голові дівчинки. Наприклад: «Бо як же людям жити без місяця – коли без тонюсінького ріжечка, коли без отакого круглого, неначе гарбузик?...Ох-ох-ох» [11, с. 11]. Можливість простеження одного прийому, який повторюється в кількох творах дає змогу краще збагнути особливості поетики Марії Матіос та

наблизитися до цілісного розуміння специфіки її творчості, зокрема забезпечення психологізму творчості.

Висновки. Психологізм у статті трактується як якісна характеристика художнього тексту і втілення психічного в усьому багатстві його проявів. Під психічним у художньому творі ми розглядаємо різні прояви людської психіки (емоції, почуття, психофізіологічні реакції, травми та комплекси), що передбачає велику варіативність їхнього художнього втілення. Психопоетикальний підхід дає нам можливості до застосування системного еkleктизму, тобто розгляду психічних феноменів, відображених і тексти, за допомогою різних психологічних концепцій, зокрема психоаналізу та аналітичної психології. У творчості Марії Матіос

представлено численні прояви психологізму та широке коло прийомів і засобів, які використовує письменниця на сюжетно-фабульному й мовленевому рівні форми. Індивідуальні риси характеру персонажів, їхнього темпераменту можна простежити через особливості викладової форми, яка залежить від того, на кому зосереджено увагу в певний момент. Важливим інструментом є також художній паралелізм, за допомогою якого художній світ виступає суголосним до стану зображеного індивіда. Крім цього, на рівні поставлених завдань виявлено архетип Великої Матері, розуміння якого також впливає на рецепцію цілісної ідеї твору та окремих психічних феноменів при детальному аналізі. Це надає значний потенціал для майбутніх досліджень у даному напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Варій М. Загальна психологія.: підр. К.: Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
2. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. К.: «Академвидав», 2006. 504 с.
3. Івашина О. Марія Матіос: підходи до осмислення психологізму творчості (на матеріалі роману «Майже ніколи не навпаки»). *Слово в сучасній науковій парадигмі: євроінтеграційний контекст*: тези доп. І міжнар. наук.-прак. конф., (24–25 листопада 2022 р.) Кропивницький, 2022. С. 75–79.
4. Івашина О., Михида С. Архетип Матері в романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки». *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. Вип. 203. Кропивницький: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 26–31.
5. Кодак М. Психологізм соціальної прози. Київ: Наукова думка, 1980. 163 с.
6. Козубенко Л. Явище психологізму в художній літературі. *Теоретична і дидактична філологія*. Серія «Філологія». Вип. 29, 2019. С. 23–30.
7. Лівницька І. «В лабіринтах людської душі» (історія дослідження художнього психологізму української літератури). *Літературознавчі обрії*. Вип. 17. С. 54–60.
8. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.
9. Марко В. Аналіз художнього твору: навч. посіб. К.: Академвидав, 2013. 280 с.
10. Матіос М. Майже ніколи не навпаки. Сімейна сага в новелах. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022, вид. 2-ге. 224 с.
11. Матіос М. Черевички Божої Матері. Роман. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2021, вид. 2-ге. 192 с.
12. Михида С. Психопоетика українського модерну: Проблема реконструкції особистості письменника. Кіровоград: «Поліграф – Терція», 2012. 357 с.
13. Сушко С. Еволюція форм психологізму в новітній англomовній літературі: від Джеймса Джойса до постмодерністського та неовікторіанського роману. *Іноземна філологія*. 2014. Вип. 126(2). С. 145–153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/infil_2014_126%282%29__22 (дата звернення 10.07.2023)
14. Фашенко В. У глибинах людського буття: літературознавчі студії. Одеса: Маяк, 2005. 640 с.
15. Юречко О. Письменники в ролі дослідників психології творчості: Іван Франко і Валер'ян Підмогильний. *Українське літературознавство*. 2012. Вип. 76. С. 148–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UI_2012_76_11. (дата звернення 10.07.2023)